

حصارهای در اعتبار سمجی و فهم روایات طبی

سرپرست علمی: دکتر احمد پاکتچی

به اهتمام: دکتر ریحی میرحسینی

سرشناسه: میرحسینی، یحیی، - ۱۳۹۶، - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآورندگان: جستارهایی در اعتبارسنجی و فهم روایات طبی/سرپرست علمی احمد پاکچی؛ به اهتمام یحیی میرحسینی.
مشخصات نشر: تهران: انتشارات طب سنتی ایران، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۰۵ ص.

فروش: طرح احیای میراث مکتوب طب سنتی ایران [ج. ۵]
شابک: ۴-۷۱۱۰-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

موضوع: پژوهش اسلامی -- احادیث

موضوع: Medicine, Islamic -- Hadiths*

موضوع: پژوهش اسلامی -- احادیث -- نقد و تفسیر

موضوع: Medicine, Islamic -- Hadiths -- Criticism and interpretation

موضوع: حدیث -- علم الرجال

موضوع: Hadith -- *[Im al-Rijal]

شناسه افزوده: پاکچی، احمد، - ۱۳۴۲

ردیف‌نامه: کنگره: ۱۳۹۶-م۹/۱۴۱۰/۱

ردیف‌نامه: دیویس: ۲۹۷/۲۱۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۶۹۷۹۶

اسناد اسلامی ایران

جمهوری اسلامی ایران
شورای امنیت ملی
دکتب خانه

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
دانشگاه علوم و تکنولوژی پردیس
دانشگاه آزاد اسلامی

سازمان اسناد
دانشگاه آزاد اسلامی

عنوان: جستارهایی در اعتبارسنجی و فهم روایات طبی

سرپرست علمی: دکتر احمد پاکچی

به اهتمام: دکتر یحیی میرحسینی

ویراستار: دکتر حامد آرضاei

دیر اجرایی: زهراء نجار

طراحی جلد: سید وحید کمالیان

صفحة آرایی: زهرا هاشمی

ناشر: انتشارات طب سنتی ایران

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول، ۱۳۹۶

قیمت: ۲۵۰۰۰ ریال

شماره: ۱۰۰۰

شابک: ۴-۷۱۱۰-۶۰۰-۹۷۸

این کتاب در قالب طرح احیای میراث مکتوب طب سنتی ایران منتشر گردیده است.

مراکز پیشنهادی:

۰۹۰۱۷۹۰۶۹۰۵ - ۰۹۰۱۹۰۵۴۰۸۹۲

www.timpub.com

info@timpub.com

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و

اقتباس در گیوه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کمی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

مقدمهٔ ستاد توسعهٔ علوم و فناوری گیاهان دارویی و طب ایرانی

هر ملتی پیشینهٔ تاریخی خویش را جزئی از هویت خویش می‌داند و از آن به عنوان میراث گرانبهای حفاظت و حراست می‌نماید. رجعت به خویشن و شناخت ژرف و عمیق از ریشه‌های فرهنگی، تاریخی و علمی در استغلاء و اصلاح جامعه نقش ارزنده‌ای را دارد. از جمله میراث گرانستگ و تمدن افتخارآمیز ایرانی - اسلامی، غنای دانش پزشکی و وجود علماء، فضلاً و حکماء شهیر جهانی است. کمتر کسی است که آوازه شیخ الرئیس ابوعلی سینا، زکریای رازی و جرجانی و صدها عالم دیگر را نشنیده باشد. آثار فاخری چون شفا، قانون، الحاوی و ذخیرهٔ خوارزمشاهی قرن‌ها به عنوان مهم‌ترین منابع علم طبابت، خدمات بی‌نظیر و بی‌بدیلی را به بشریت ارائه و موجبات مباحثات ایرانیان در سرتاسر جهان شده‌اند.

سرزمین ایران از نظر تنوع گیاهی به خصوص از منظر گیاهان دارویی، جایگاه منحصر به فردی در چهارگیاهی گیاهی جهان دارد. بر اساس نظر گیاهشناسان و پژوهشگران علوم مرتبط منابع طبیعی، تعداد گونه‌های گیاهی ایران در حدود ۸۰۰۰ گونه است و تحقیقات دانشپژوهان کشور نشان داده است که از این تعداد بیش از ۲۵۰۰ گونه دارای خواص دارویی، عطری، ادویه‌ای و آرایشی و بهداشتی است. مضافاً به اینکه از تعداد کل گونه‌های شناخته شده نزدیک ۱۷۳۰ گونه به عنوان گیاهان یومی ایران (اندیمیک) می‌باشند که منحصرأ در سرزمین ایران رویش کرده و به عنوان یک طرفیت احصاری در کشور محسوب می‌شوند.

با التفات به ضرورت راهبردی توسعهٔ گیاهان دارویی و طب ایرانی اسلامی در کشور، مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۶ در دیداری که با رؤسای دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی سراسر کشور داشتند بر لزوم تبدیل علم‌گرایی و علم‌محوری به گفتمان مسلط جامعه در همه بخش‌ها تأکید فرموده و همچنین ترسیم نقشه جامع علمی کشور را به عنوان یک ضرورت ملی به منظور تحقق اهداف چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور برای رسیدن به رتبه اول علمی منطقه مورد اشاره قرار دادند. علاوه بر آن، معظم له در همان سال طی نامه‌ای خطاب به ریاست محترم جمهور فرمودند: «جناب آقای رئیس جمهور محترم! این گیاهان دارویی و طب سنتی از جمله کارهایی است که می‌تواند باب جدیدی در مسائل کلان مربوط به بهداشت و درمان بگشاید. توجه و اهتمام جنابعالی در این کار بسیار مفید خواهد بود ان شاء الله.» متعاقب این امر ولایی، با همت دولت محترم و معاون محترم علمی و فناوری ریاست جمهوری «ستاد توسعهٔ پژوهش و کاربرد گیاهان دارویی و طب ایرانی (ستنی)» در سال ۱۳۸۷ تشکیل و فعالیت خود را آغاز نمود. این ستاد با هدف ارتقای جایگاه کشور در حوزهٔ گیاهان دارویی، داروهای گیاهی و احیای طب ایرانی، تدوین نقشه راه، سند راهبردی و سیاست‌گذاری در سطح کلان، ساماندهی، هدایت و هماهنگی بین نهادهای مرتبط بنیان نهاده شده است.

ستاد مذکور در حوزه عملکردی خود، برنامه‌های راهبردی مختلفی را در دست تهیه و اجرا دارد. از جمله برنامه‌های حمایتی ستاد در حوزهٔ وظایف، احیای منابع و مدارک طب سنتی ایران شامل کتب و

فهرست مطالب

۱۱.....	سرسخن
	محمود خدادوست	
۱۵.....	مقدمه‌ای بر جستارهایی در اعتبارستجوی و فهم احادیث طبی
	احمد پاکتچی	

فصل اول

مروری بر جایگاه و خاستگاه روایات طبی و رویکردهای مختلف بر آن

۵۷.....	مروری تاریخی بر مفهوم و جایگاه طب النبی و طب الائمه
	یحیی میرحسینی	
۷۷.....	درآمدی بر جایگاه روایات پزشکی
	مهدی مهریزی	
۱۰۷.....	تبارشناسی روایات طبی
	علی نصیری	
۱۲۹.....	احادیث طبی؛ منشأ، حجیت و گونه‌شناسی
	قاسم بستانی، مصطفی عباسی مقدم، نصره باجی	
۱۶۱.....	جایگاه روایات طبی در گفتمان عصر و رویکردهای پسینیان
	محمد عطار	
۱۹۷.....	کاوشی در تسامح در سند روایات طبی
	محمد قربانزاده، حسن نقی‌زاده، مرتضی ایروانی نجفی، سید کاظم طباطبایی	
۲۲۳.....	پیشینه اسلامی کردن علم طب در تمدن اسلامی
	رسول جعفریان	

فصل دوم

کاوش در اعتبار و اصالت کتب روایات طبی

بررسی تحلیلی اعتبار و جایگاه کتاب طب النبی (ص) ۲۴۷	عباس محمودی
پژوهشی در اعتبار رساله ذهبیه ۲۸۱	سید محمد کاظم طباطبایی، هادی نصیری
تردیدهای آشکار و نهان علامه مجلسی درباره اعتبار رساله ذهبیه ۳۰۱	احمد عابدی، جعفر نکونام، هادی نصیری
از میراث غلات: کتاب طب الأئمه منسوب به پسران بسطام ۳۲۱	حسن انصاری

فصل سوم

مبانی فهم و معیارهای تقدیم پالایش روایات طبی

مبانی اعتبار روایات پزشکی ۳۳۵	مهدی مهریزی، محمد عارف حیدر قزلباش
هویت و اصالت روایات طبی با رویکرد نقد بیرونی ۳۶۳	یحیی میرحسینی
رویکردی نو به احادیث پزشکی ۳۹۵	محمد شمس الدین دیانتی تیلکی، محمد امامی
از طبابت راویان تا درایت حکیمان ۴۰۷	امین کرباسی زاده
حدیث «لا عدوی»: انتساب و مفهوم شناسی ۴۳۵	محمود کریمیان

حدیث ذباب: آموزه‌ای طبی یا حدیثی مجعل	۴۶۳
علی نصیری	
تعامل حدیث با دانش‌های بشری با مروری بر چند مثال طبی	۴۸۱
عبدالهادی مسعودی	

سرسخن

در سالیان اخیر، تعابیری چون طب اسلامی، طب روایی، طب نبوی و امثال آن، در سطحی گسترده بر سر زبان‌ها افتاده و در حوزه‌های نظری و عملکردی از آن استفاده شده است. حتی فراتر از آن، محتوای طب سنتی ایرانی گاه با عناوین مذهبی در سطح جامعه ترویج می‌شود. این جریان را گروهی اندک اما پرنفوذ، و با رویکردهایی عمدتاً اخباری بوجود آورده‌اند؛ کسانی که از باورهای دینی و اعتقادی مردم سود جسته، و با ورود به عرصه آموزش و درمان، پنداشتهای خود را تحت عنوان طب اسلامی بر جسم و روح مردمان این سرزمین به اجرا می‌گذارند. با نگاهی به برونداد فعالیت‌های افراطی این گروه، می‌توان آن را «مدخله در امر درمان» نامید که افزون بر تهدید سلامت جامعه، به دلیل انتساب تجویزهای ناکارآمد خود به پیشوایان دینی، اعتقادات و باورهای دینی مردم نیز آسیب می‌بیند.

در اینجا شایسته است به رویکردهای متفاوتی که نسبت به «طب اسلامی» و یا اساساً طب منبعث از علم دینی وجود دارد، اشاره شود:

الف) برخی طب اسلامی را همان طب سنتی ایرانی می‌دانند و از آنجایی که اوج شکوفایی آن، در دوران تمدن اسلامی بوده است، از آن به عنایتی چون طب اسلامی، طب سنتی اسلامی ایرانی یا طب سنتی ایرانی اسلامی یاد می‌کنند.

ب) برخی دیگر معتقدند در طبی که از یک سو، حلال و حرام خداوند رعایت شود و علم طب از فیلتر بایدها و نبایدهای دینی و اسلامی عبور کند و از سوی دیگر، به دلیل تنوع ابعاد سرشتی و وجودی انسان از ظرفیت دین اسلام - که کامل‌ترین دین الهی است - برای تعالی و سلامت سایر ابعاد وجودی انسان، خصوصاً بعد روحانی و معنوی (استفاده شود، این طب، اسلامی است).

آنچه در این تعریف مورد اهتمام است آنکه با توجه به جهان بینی توحیدی و تعریفی که ما در این جهان بینی از انسان و ابعاد پیچیده و گسترده آن داریم، «سلامت مورد بحث در آن» قطعاً فراتر از سلامت جسمانی و روانی سایر مکاتب طبی است. با

جستارهایی در اعتبارسنجی و فهم روایات طبی

مقدمه‌ای بر جستارهایی در اعتبارسنجی و فهم احادیث طبی

احمد پاکنچی^۱

رجوع به احادیث در فهم آموزه‌های دین مبین اسلام، عملکردی همواره آشنا در فضای اندیشه دینی است؛ از همان صدر اسلام، نه تنها عالمنان مسلمان برای فهم ژرفای دین به سراغ احادیث می‌رفته‌اند، بلکه حتی برای تنظیم زندگی و آداب آن برای عامه مردم، در سطح گسترده‌ای از حدیث استفاده می‌شده است. آنگاه که سخن از بهره‌برداری از احادیث در یک حوزه دانشی است، به طبع مبانی و روش‌های استناد به حدیث و استفاده محتوایی از آن اهمیت ویژه‌ای می‌یابد و ضرورت نگاه تخصصی به موضوع مطرح می‌شود. هم آنان که در گذشته به احادیث طبی به عنوان بخشی از تنظیم زندگی روزمره نگاه می‌کردند، در بهداشت و درمان به سمت حدیث رفته‌اند و هم امروز که احادیث طبی در سطوح دانشگاهی مطرح می‌شود، ضرورت نگاه تخصصی، خود می‌نماید.

۱. عضو هیئت علمی گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه امام صادق (ع).

الف. نگاه روش‌مند به احادیث طبی

در راستای این نگاه روش‌مند و تخصصی، پرسش‌هایی مطرح است که همواره از سده‌های گذشته تا امروز، توجه دانشمندان و اندیشمندان اسلامی را به خود جلب کرده است: حدیث معتبر را با چه ملاک‌ها و از طریق چه روش‌هایی می‌توان از نامعتبر تشخیص داد؟ در فهم حدیث، چه اصول و ضوابطی را باید به کار گرفت؟ مضامین برداشت شده از حدیث چه نسبتی با مضامین قرآن و احکام عقل دارند؟ در مواردی که در نگاه بدوى، میان احادیث، یا میان حدیث با قرآن و عقل ناسازی به چشم می‌آید چه راهی برای بروز رفت وجود دارد؟

به خصوص در حوزه فقه و شریعت که همواره یکی از جدی‌ترین و گسترده‌ترین حوزه‌های دانشی در جهان اسلام محسوب می‌شد، پاسخ‌گویی مناسب به این پرسش‌ها به تدریج منجر به شکل‌گیری و توسعه علمی شد که اصطلاحاً اصول فقه خوانده می‌شود. در واقع، بخش مهمی از اصول فقه در مسیر پاسخ دادن به همان سؤالاتی بود که برای هر عالمی در بهره‌گیری از نصوص قرآن و حدیث در حوزه‌های مختلف علوم دینی مطرح بود و به طبع، پیش روی یک فقیه نیز قرار داشت. علم اصول فقه در بخش‌های مختلف خود چه مباحث الفاظ که بیشتر در باره زبان قرآن و حدیث و مسائل مربوط به فهم آنها سخن می‌گوید و چه در مباحث ادله که بیشتر در باره اعتبارسنجی و قواعد استدلال گفت و گو می‌کند، به دنبال پاسخ گفتن به همان سؤالاتی است که اشاره شد.

اقدامات هادaran اصول فقه از سوی گروهی که اصطلاحاً به آنها "أهل حدیث" یا "اصحاب الحدیث" گفته می‌شد، با مخالفت‌هایی روبرو شد و به ایجاد یک صفت‌بنایی انجامید که در تاریخ شیعه، از آن به جریان اخباریه در مقابل اصولیه تعبیر شده است. اخباریان به روش‌های نقد حدیث اصولیان، اعتراض داشتند و گرایش عمومی آنان به نوعی سهل‌گیری و تسامح در اعتبارسنجی احادیث و دست کم، کثار نهادن شیوه‌های سخت‌گیرانه اصولیه بود (مثلاً فیض کاشانی / ۶۰؛ استرابادی / ۱۱۸،